

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

„ЕФЕКТИ НА МИГРАЦИЯТА ВЪРХУ ВЪТРЕШНИЯ РЕД НА ПРИЕМАЩИТЕ СТРАНИ“

автор: Детелин Димитров, докторант в самостоятелна форма на обучение,

научен ръководител: професор д-р Александър Маринов

рецензент: доцент д-р Албена Танева, председател на научното жури въз основа на заповед РД № 38-215/13.04.2018 На Ректора на Софийския университет

Рецензираният дисертационен труд е за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР” по професионално направление 3.3. Политически науки (Публична администрация).

Дисертацията е посветена на извънредно актуален и значим социален проблем, а именно, предизвикателствата за политическите и социални системи на европейските общества от мащабния миграционен натиск от представители на различна етно-културна и религиозна среда. Фокусът на анализа е потърсен в значението на този феномен за социално-културната идентичност на приемащите страни, както и за по-специфичната проблематика на националната и човешката сигурност. Основната цел на представения дисертационен труд, както е заявено в самото начало, е да изследва и обясни съвременните миграционни процеси и ефектите от тях върху вътрешния ред на приемащите общества.

Текстът е в общ обем от 188 страници, без приложения. Структурата му е класическата за жанра: увод, три глави и заключение, с ясно съдържателно разграничение във фокуса на всяка от тях и баланс в общата им тежест спрямо цялостното изложение (около 50 страници за всяка): Уводът (5-15 стр.); Първа глава, Теоретични основи на изучаване на отражението на миграцията върху вътрешния ред на приемащите страни (15 – 61 стр.); Втора глава, Миграция, национална сигурност и вътрешен ред: връзки с тероризма

и престъпността (61 - 118); Трета глава, Отражението на миграцията върху вътрешния ред в приемащите страни – социално-демографски измерения и последици (118-174); Заключение (174-180), Библиография и описани три публикации на дисертанта по темата на изследването.

Библиографията включва общо 111 източника. От тях 22 са на български език, от които два стратегически документа и три справочни анализа на държавни институции, 56 от заглавията са на английски език и 34 са уеб източници.

В увода коректно и ясно са изложени основните елементи на дисертационния труд – предмет, обект на изследването, централна хипотеза, методи на изследването и очаквани резултати. Постановката на основния въпрос е операционализирана в непосредствени изследователски задачи, цели и очаквани резултати. Специален акцент е поставен върху актуалността и значимостта на темата.

По-конкретно, всяка от главите е посветена на аспект от темата на дисертацията, а именно връзката между миграцията и вътрешния ред в дадено общество. Още в първите редове на увода е заявена и практическата актуалност на проблема:

„В настоящия дисертационен труд се защитава идеята, че съвременната миграция – поради своите мащаби и съдържание - оказва реално отражение върху сигурността и върху обществения ред поради обективно протичащи, имащи материално въздействие върху живота на хората процеси и ефекти. ... Допустимо е да се приеме, че отражението на миграцията върху вътрешния ред може да достигне мащаби, изразяващи се в промяна на идентичността на приемащото общество, т.е. на съществено изменение на заварените норми и ценности и начина на тяхното интериоризиране в индивидуалното и колективното съзнание.“ (с. 6-7)

Описаните обект и предмет на дисертационния труд са съответно съвременните процеси на миграция към страните от Европейския съюз, анализирани чрез съвкупността от ефекти на миграцията върху вътрешния ред на приемащите страни. (с. 8) Основната хипотеза, залегнала в основата на дисертацията е, че „съвременните миграционни процеси, получили рязък ръст особено след 2014 г., представляват феномен с трайно и съществено отражение върху живота на приемащите общества, който не може да бъде успешно решаван с помощта на традиционните рамки и подходи на политиките, а изисква нов тип обществени дискусии и решения...“ (с. 9) Същевременно се изтъква ограничението, което носи със себе

си опитът за решаване на възникващите ефекти единствено чрез прилагане на рестриктивни решения, като лишени от потенциала за трайност и положителни резултати.“

Дисертацията е написана четивно, с видимо отношение към разглежданата проблематика. Предимството на тази стилистика е в готовността на части от текста да бъдат публикувани в тематични публицистични издания.

В първата глава се конструира теоретичната рамка на изследването, чрез която да се подходи към изучаване на отражението на миграцията върху вътрешния ред на приемащите страни. Представени са основните категории на анализа, дефинирани са понятията и са въведени във връзка с тяхното значение за предмета на изследването. Поставено е концептуалното ограничение на изследователското търсене, което макар и да не е изрично представено като такова, има тази роля. То е фиксирано в точка трета на първа глава, наречена „Миграцията като заплаха за сигурността – тенденцията към „секюритизация“ на имиграционните политики“. Предходните две части на първа глава, които се занимават с дефиниране на понятията и изследването на връзката миграция-вътрешен ред са също така разглеждани в контекста на опасности и несигурност, без оглед на евентуални ползи и предимства. Основанието за този подход е представено в увода, следващо разбирането на понятието „вътрешен ред“ като резултативна величина, спрямо която се изучават ефектите на миграцията. В дисертационния труд това понятие е операционализирано в две области – преките заплахи за сигурността и потенциалното въздействие върху националната идентичност. На тази основа дисертантът е избрал да постави аналитичен акцент върху негативните ефекти (дисбаланси, противоречия, конфликти).

Втора глава задълбочава анализа към поставения в първа глава проблем за секюритизация на миграцията по линията миграция-национална сигурност-вътрешен ред и тероризъм. Изложението е описателно спрямо опита на различни европейски общества въз основа на емпирични данни от изследванията „Евробарометър“ и от резултати на изследователския център „Пю“. Актуалните проблеми на съвременните миграционни процеси са разгледани в контекста на теоретичните постановки за връзката между миграцията и екстремизма.

Трета глава е наречена „Отражението на миграцията върху вътрешния ред в приемащите страни - социално-демографски измерения и последици“. Нейният фокус е

отвъд проблематиката на сигурността, като разширява рамката до взаимовръзка с понятието за национална идентичност. Направен е сполучлив социологически анализ на представеното обективно състояние на миграционните процеси в европейските държави, специфично за България и в отделни държави в ЕС – Италия, Испания и Португалия. Този подход е послужил като добра основа за сравнителна картина на политиките за интеграция в тези страни и формулиране на изводи относно политиките за интеграция във връзка с актуалните миграционни процеси.

Краят на всяка от главите на дисертационния текст завършва със специфични за дадената част от текста изводи. В заключението са представени обобщения по всички основни тези и формулирани задачи на дисертацията. Общата оценка на цялостния текст е положителна. **Аргументите в подкрепа на това становище са следните:**

- След вътрешната защита, докторантът се е съобразил с критичните бележки на рецензентите и изказаните мнения от страна на членове на катедрения съвет. Самото изложение е по-консистентно, по-детайлно и по-обяснително спрямо тезите на текста.
- Докторантът е съумял да центрира нивото на анализа в теоретико-приложната плоскост и да допринесе за по-доброто разбиране на цялостния процес. Умението да обвърже теоретични постановки с актуалните проблеми на миграцията както от гледна точка на теорията, така и от гледна точка на управленските практики по въпроса е сред резултатите на дисертационния труд.
- Специално внимание е отделено на изясняването на понятието за обществен ред и употребата му като централна единица на анализа, което беше основна критична в концептуално отношение бележка относно отчислителния дисертационен текст.
- Дисертантът е отразил методологическите бележки към текста и успял да постигне консистентен и аргументиран анализ относно политиките по един актуален и с голяма обществена значимост проблем.
- Изборът на тема и изложението по нея са предизвикани от социален проблем с нарастваща актуалност. Дисертационният анализ в този смисъл е с важна приложна стойност при актуализирането на политиките в дадената проблематика.
- Постигане на дисертанта е умението му да се оттласне от своята преди всичко практическа експертиза по темата и да я подложи на критичен анализ чрез методите на

научното изследване. Използваните различни примери от състоянието на проблематиката в реалността, статистически данни и резултати от емпирични изследвания са превърнати в обект на анализ през обособената концептуална рамка на дисертацията. В този смисъл изводите са обективизирана основа за по-нататъшен критичен анализ в сферата на миграционните политики с български и европейски адрес.

Критични бележки, препоръки и въпроси:

Един добър дисертационен труд трябва да може да предизвиква въпроси и да съдържа потенциал за собственото си по-нататъшно развитие. Кратките критични бележки и въпроси по-долу имат именно тази цел – да бъдат от полза за дисертанта в подготовката на публикации въз основа на предложеното тук изследване, както и за изграждането на успешна защита пред научното жури.

Теоретико-приложният характер на дисертацията създава възможност за проява на характерната грешка за смесване на нивата на анализа и следващите на тази основа изводи и препоръки. Така например (на различни места в текста) се прави критичен коментар по констатации за липса на единно научно разбиране по даден въпрос и се контрира с примери за единна нормативна регулация (напр. на стр. 26 дисертантът е посочил, че „Цялостните дефиниции и концептуални рамки на понятието „вътрешен ред” са твърде оскъдни, особено на равнището на обществото като цяло. Може да се потърси аналогия с многобройните примери на разнообразни нормативни документи, уреждащи организацията на дейностите в отделни социални структури...“). Няма как да се очаква, че обществото може да борави с единствена научна дефиниция по даден въпрос. В рамките на различни научни парадигми е очаквано да съществуват различни дефиниции.

Смятам, че предметът на дисертацията позволява и предполага по-широка база за сравнение и анализ на актуалните данни за състоянието на миграционния процес. Най-голяма липса в това отношение е историчният подход, който би позволил да се изведат критични фактори, допринесли както за проблемите, но също и за решенията в предходни исторически епизоди в Европа при други мащабни процеси на миграция и бежански кризи.

В този смисъл е въпросът ми дали и доколко уважаемият дисертант може да направи паралел между профила на настоящата миграционна ситуация и тази от периода между двете световни войни и последвалата края на Втората световна война. По-конкретно, дали може да идентифицира фактори, които са били от значение за справянето с кризите към онези исторически епизоди и настоящият.

Вторият ми въпрос е относно потенциала за успешно регулиране на миграционните кризи като обхват на политиките – националните, общностните на ниво ЕС или глобални могат да бъдат нивата за търсене на устойчиви решения спрямо актуалния миграционен процес.

Оценка на приносите:

Дисертантът е обособил четири приносни резултати от своя труд. Те имат теоретично-приложен характер и могат да бъдат приети като такива, а именно това са резултатите в следните четири позиции: 1) специфичната употреба на категорията „вътрешен ред“ като средоточие на социологически смисъл и фактическо състояние на дадени процеси; 2) експониране на фактическото състояние на миграционните процеси като основание за съответно съдържание на миграционните политики въз основа на теоретичното им осмисляне; 3) обвързването на понятието за национална идентичност като обект на въздействие и промяна от страна на проблемна ситуация (както е разглеждано актуалното състояние на миграцията); 4) практическо приложение на анализа в посока на конкретните миграционни политики.

Автореферат:

Представеният автореферат отразява точно структурата и съдържанието на цялостния дисертационен текст. В рамките на 18 страници е направен преглед на структурата и съдържанието на дисертацията и позволява на негова основа да се придобие ярна и точна представа относно търсенията, ограниченията, аргументите и изводите въз основа на цялостния анализ. Макар да е по-лаконичен от очакванията към този жанр,

авторефератът изпълнява функциите си по отношение на основните репери на дисертационното изследване.

Публикации:

Описани са три публикации на дисертанта по темата на неговия труд. От формална гледна точка те са достатъчни за успешното приключване на процедурата по защита. От гледна точка на актуалността на тематиката и съдържанието на изложението може да се отпрати препоръка различни теоретико-приложни сегменти на дисертацията да бъдат предложени за публикуване в научния периодичен печат. Така дисертантът ще съумее да участва пълноценно в постоянния публичен дебат по предмета на неговото изследване.

Заключение. Въз основа на представените аргументи и анализ на дисертационния труд на Детелин Димитров може да се обобщи, че той съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен ДОКТОР по професионално направление 3.3 „Политически науки“ („Публична администрация“). Предлагам на уважаемото научно жури да присъди на дисертанта Детелин Димитров образователната и научна степен ДОКТОР.

София, 24 май, 2018 г.

Рецензент,

Доц. д-р Албена Танева